

Zákon o obětech trestných činů

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Které zákony zákon o obětech trestných činů mění

- ČÁST PRVNÍ: Práva obětí trestných činů a podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů.
- ČÁST DRUHÁ: Změna trestního řádu.
- ČÁST TŘETÍ: Změna občanského soudního řádu.
- ČÁST ČTVRTÁ: Změna zákona o soudních poplatcích.
- ČÁST PÁTÁ: Změna exekučního řádu.
- ČÁST ŠESTÁ: Změna insolvenčního zákona.
- ČÁST SEDMÁ: Změna zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti
- ČÁST DEVÁTÁ: Změna zákona o soudnictví ve věcech mládeže.
- ČÁST DESÁTÁ: Změna zákona o sociálních službách

Nejdůležitější mezinárodní dokumenty upravující práva obětí

- dokumenty upravující práva obětí lze rozdělit na dvě skupiny:
 1. řešící problematiku odškodňování obětí
 - Evropská úmluva o odškodňování násilných trestných činů (ze 24. listopadu 1983 – v rámci Rady Evropy)
 - Právně nezávazný dokument OSN č. 40/34 Deklarace o základních principech spravedlnosti pro oběti TČ a pro oběti zneužití moci (ze 29. listopadu 1985)
 - **Směrnice Rady Evropské unie 2004/80/ES ze dne 29.4.2004 o odškodňování obětí trestných činů**
 2. zaměřující se na postavení oběti a její práva v trestním řízení a i mimo něj
 - Doporučení o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního řízení R (85)11 – z roku 1985
 - Doporučení o prevenci viktimizace R (87) 21 – z roku 1987
 - Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení
 - **Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.**

Stručný vývoj v ČR

- procesní práva obětí mají v našem právním řádu tradici – v rámci trestních řádů (již v TŘ z 1873 byl institut tzv. soukromého účastníka)
- Významné novely TŘ 141/1961 Sb.:
 - z. č. 179/1990 Sb. (zrušeno právo prokurátora podávat návrh na náhradu škody)
 - **z. č. 265/2001 Sb.** (zakotvení zásady, že k objasnění příčin TČ a k narovnání sporu mezi obviněným a poškozeným pomáhá ve stadiu řízení před soudem PMS vykonávaná probačními úředníky)
 - z. č. 181/2011 Sb. (rozšířena definice poškozeného)
 - z. č. 459/2011 Sb. (možnost využití videokonference, je-li to potřebné pro ochranu práv osob, zejména s ohledem na jejich věk, zdravotní stav nebo vyžadují-li to bezpečnostní anebo jiné závažné důvody).

Cíle zákona o obětech trestných činů

- tři základní cíle:
 - **Vytvořit komplexní úpravu právní ochrany obětí trestných činů.**
 - právní úprava ochrany a práv obětí byla roztržštěna (např. trestní řád, zákon o Policii České republiky, zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob, zákon o sociálních službách)
 - **Rozšířit práva obětí trestných činů nad rámec stávající právní úpravy.**
 - například detailně upravuje poučení a informace, které mají být obětem poskytnuty, rozšiřuje práva obětí v trestním řízení a okruh jim poskytované pomoci
 - **Odstranit nedostatky dosavadní implementace práva Evropské unie, které upravuje postavení obětí v trestním řízení.**

Systematika zákona

- **Hlava I. Obecná ustanovení**
 - Předmět úpravy
 - Vymezení pojmů
 - Základní zásady
- **Hlava II. Práva obětí trestných činů**
 - Právo na poskytnutí odborné pomoci
 - Právo na informace
 - Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím
 - Právo na ochranu soukromí
 - Právo na ochranu před druhotnou újmou
 - Právo na peněžitou pomoc
- **Hlava III. Podpora subjektů poskytujících pomoc obětem TČ**
- **Hlava IV. Závěrečná ustanovení**

Hlava I. Obecná ustanovení

- zákon upravuje:
 - a) práva obětí trestných činů,
 - b) poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem,
 - c) vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů
- základním pojmem: oběť - § 2 odst. 2,3

„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“

Hlava I. Obecná ustanovení

Oběť

- pouze osoba fyzická
- i pozůstalí, byla-li trestným činem způsobena smrt oběti
- je subjektem zvláštní péče poskytované ze strany státu
- u oběti se předchází i druhotné újmě
- nepřechází na právní nástupce

Poškozený

- osoba fyzická i právnická,
- je stranou trestního řízení (§ 12 odst. 6 TŘ), má procesní práva a povinnosti
- nahrazuje se újma vzniklá v příčinné souvislosti s TČ,
- poškozeným může být i právní nástupce

Hlava I. Obecná ustanovení

Kategorie zvlášť zranitelné oběti

- definována v § 2 odst. 4:

§2

...

(4) Zvlášť zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí

a) dítě,

b) osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,

c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku),

d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

- zvlášť zranitelným obětem zákon přiznává některá zvláštní práva (např. právo na bezplatnou odbornou pomoc, opatření k zamezení druhotné újmy)

Hlava I. Obecná ustanovení

Základní zásady: § 3

- interpretační a aplikační význam, funkci trestně politickou
- „*presumpce statusu oběti*“ – není-li zjištěn opak, je osoba považována za oběť
- „*zásada dobrého zacházení s obětí*“ – subjekty, s nimiž oběť přichází do styku: mají povinnost respektovat její osobnost a důstojnost, přistupovat k ní zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc
- „*informovanost oběti*“ – subjekty informují srozumitelně, opakovaně, musí oběti umožnit plné uplatnění práv
- „*zásada spolupráce*“ – Policie ČR a OČTŘ spolupracují se subjekty poskytujícími obětem pomoc

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na poskytnutí odborné pomoci

- odborná pomoc poskytována: ze strany neziskového sektoru, Probační a mediační služby a advokátů zapsaných v registru poskytovatelů služeb)
- odbornou pomocí se rozumí:
 - psychologické a sociální poradenství (subjekty registrované podle zákona č. 108/2006 Sb.)
 - poskytování právních informací a restorativní programy (subjekty, které získají akreditaci podle zákona o obětech od Ministerstva spravedlnosti)
 - právní pomoc (advokáti zapsaní na vlastní žádost do registru poskytovatelů pomoci, podle zákona o advokacii)
- PMS: zákon výslovně stanoví, že mohou poskytovat právní informace (§ 6 odst. 3)

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na informace

§ 7

Oběť má v zákonem stanoveném rozsahu právo na přístup k informacím, které se týkají věci, v níž se stala obětí trestného činu.

- široká informační povinnost pro Policii ČR, policejní orgán, státní zástupce,
- § 10: uložena informační povinnost i dalším subjektům (obecní policie, Vojenská policie, Vězeňská služba ČR, celní úřad)
- některé další informace, které se oběti poskytují na žádost: např. věznice či ústav pro výkon zabezpečující detence informují oběť o propuštění, uprchnutí, přerušení výkonu trestu (§ 11)
- žádost oběť podává policejnímu orgánu nebo SZ či soudu
- nepodala-li oběť žádost dle § 11 a hrozí jí v souvislosti s pobytem obviněného či odsouzeného na svobodě nebezpečí – povinnost informovat policejní orgán, který vedl vyšetřování (ten učiní potřebná opatření)
- informace se poskytují se písemně, některé navíc musí být oběti ústně vysvětleny - § 8

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na informace

- pro činnost PMS podstatný § 9

§ 9

Informace poskytované oběti subjektem zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytne oběti informace o

a) službách, které obětem poskytuje, a jejich rozsahu, včetně informace, zda je služba poskytována bezplatně; pokud požadovaný druh služby neposkytuje, odkáže oběť na jiný subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který požadovanou službu poskytuje,

b) právech oběti podle tohoto zákona,

c) právech oběti jako poškozeného podle trestního řádu,

d) průběhu trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného a svědka v něm.

- pro určení náležitého jazyka i formy pak je podstatný § 12 a 13

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na ochranu soukromí

- zákaz zveřejnění informací umožňující zjištění totožnosti dle TŘ
- oběť (zmocněnec, zákonný zástupce, důvěrník, opatrovník) může požádat, aby se důležité údaje o osobních, rodinných, majetkových poměrech vedly tak, aby se s nimi mohly seznamovat pouze OČTŘ, policisté a úředníci PMS

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na ochranu před druhotnou újmou

- zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele či osobou, proti níž se vede trestní řízení (u některých úkonů je vyloučeno – konfrontace)
- výslech ohledně intimních prováděn šetrně a vyčerpávajícím způsobem, přihlídnutí k osobě oběti
 - oběť může podat námitky proti zaměření otázky
- výslech osobou stejného či opačného pohlaví
 - zvláště zranitelná oběť si může určit i pohlaví tlumočnicka (ledaže nelze provedení úkonu odložit)
- právo na doprovod důvěrníka (FO, způsobilá k právním úkonům, může být zároveň zmocněncem)
 - nesmí být obhájcem, znalcem tlumočnickem, svědkem
 - nesmí zasahovat do průběhu úkonu
 - za určitých okolností může být z úkonu vyloučen
- právo na prohlášení o dopadu TČ

Hlava II Práva obětí trestných činů

Právo na peněžitou pomoc

- nejde o odškodnění, jde o „sociální dávku“
- poskytne se pokud nebyla nemajetková újma, škoda na zdraví, škoda vzniklá v důsledku smrti plně nahrazena
- může být snížena nebo se nepřizná (spoluzavinění újmy, sociální situace a neuplatnění nároku na náhradu škody)
- v zásadě převzata úprava zákona č. 209/1997 Sb., drobné změny:
 - rozšíření okruhu příjemců peněžité pomoci o oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. znásilnění) a děti, které jsou obětí trestného činu týrání svěřené osoby, pokud jim vznikla nemajetková újma
 - změny ve způsobu určení okruhu oprávnění žadatelů, byla-li způsobena škoda na zdraví
 - rozšíření okruhu osob pozůstalých, které budou mít právo na odškodnění, o sourozence a registrovaného partnera (dnes je odškodňován pouze rodič, manžel nebo dítě zemřelého)
 - nárok oběti na náhradu škody či nemajetkové újmy vůči pachateli bude nově přecházet na stát, a to v rozsahu poskytnuté pomoci

Hlava III Podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů

- podpora ve formě dotace – na dotaci není právní nárok
- dotaci mohou získat **pouze akreditované subjekty** (nestátní neziskové organizace, které získaly akreditaci od Ministerstva spravedlnosti)
- jiné subjekty (střediska PMS, subjekty registrované dle zákona č. 108/2006 Sb., advokáti) jsou poskytovateli pomoci podle zákona o obětech, ale nemají nárok na podporu
- Ministerstvo spravedlnosti povede registr poskytovatelů pomoci, bude dostupný na stránkách MSp – podstatný pro plnění informační povinnosti

Hlava III Podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů

Akreditované subjekty

- **poskytování právních informací** (není právní pomocí a nedotýká se ustanovení o zastupování podle jiných právních předpisů) **nebo poskytování restorativních programů**
- akreditace uděluje Ministerstvo spravedlnosti a provádí kontroly plnění
- podmínky pro udělení akreditace:
 - PO založená za jiným účelem než podnikání, která alespoň rok poskytuje pomoc obětem
 - doloží užívací právo k objektu, kde budou poskytovány služby
 - bezúhonnost žadatele a všech FO
 - odborná způsobilost alespoň jedné osoby (poskytování právních informací)
 - pojištění odpovědnosti za škodu při poskytování služeb
 - poskytované služby jsou v souladu se standardy kvality (stanovené vyhláškou č. 119/2013 Sb.)
- možnost akreditaci **zrušit** (nesplňuje podmínky pro udělení, služby nesplňují standardy kvality, neplní své povinnosti, zvláště závažným způsobem poruší povinnost, na žádost subjektu) či **změnit**

Nejdůležitější změny provedené zákonem v jiných právních předpisech

Trestní řád

- **§ 2 odst. 15** : povinnost pro OČTŘ umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv a poučovací povinnost (vhodným způsobem a srozumitelně), aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků
- řízení vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti
- zavedení institutu **předběžných opatření** (§ 88b až 88o)
- ochrana poškozeného a osob mu blízkých, svědků; zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti; zajištění účinného provedení trestního řízení
- prozatímně upravují poměry nebo vztahy obviněného s obětí nebo jiným poškozeným, aby bylo obviněnému zabráněno v pokračování v trestné činnosti nebo aby byla odstraněna její příčina či podmínka
- do doby, dokud to vyžaduje jejich účel, nejdéle do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž řízení končí (zákaz výkonu vymezené činnosti – 6 měsíců)
- v přípravném řízení o uložení některých rozhoduje státní zástupce, o ostatních rozhoduje předseda senátu (respektive v přípravném řízení soudce na návrh SZ)

Nejdůležitější změny provedené zákonem v jiných právních předpisech

- **předběžná opatření dle TŘ:**

- zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky*,
- zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředním okolím a zdržovat se v takovém obydlí,
- zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě,
- zákaz vycestování do zahraničí,
- zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti*,
- zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky*,
- zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek*,
- zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti.

Nejdůležitější změny provedené zákonem v jiných právních předpisech

- obecně: došlo k **posílení práv obětí v soukromoprávních řízeních**
- zákon zvýší šance oběti na to, aby se domohla náhrady škody, která jí byla způsobena trestným činem
- **změny v občanském soudním řádu a exekučním řádu:**
 - stanoví se výhodnější pořadí pro přednostní uspokojování pohledávek náhrady škody na zdraví způsobené trestným činem v rámci rozvrhu,
 - stanoví se, že vymáhá-li oběť pohledávku z náhrady škody, řídí se pořadí dnem právní moci rozhodnutí o zajištění majetku v trestním řízení
 - výkon rozhodnutí na majetek povinného, na který se vztahuje rozhodnutí o zajištění vydané v trestním řízení, lze provést jen se souhlasem orgánu činného v trestním řízení,
- **změny v insolvenčním zákoně:**
 - zavedení možnosti poškozenému podat přihlášku pohledávky v době, kdy bude trvat zajištění podle trestního řádu (tj. i po lhůtě stanovené insolvenčním zákonem); poškozenému se v tomto případě umožňuje uspokojit se z výtěžku zpeněžení majetku zajištěného v trestním řízení podle pořadí ke dni právní moci rozhodnutí o zajištění věci podle trestního řádu,
 - pohledávky na náhradu škody způsobené na zdraví budou zahrnuty mezi výčet přednostně uspokojovaných pohledávek v případě, kdy nestačí dosažený výtěžek ze zpeněžení majetkové podstaty k uspokojení všech dosud nezaplacených pohledávek, které se uspokojují kdykoli v průběhu konkursního řízení.

Konec 😊